



OFFICIAL PRESS RELEASE

13 Sune 2016

Ngaahi Tu'utu'uni fekau'aki mo hono 'Ave ha Pa'anga ki muli pea mo e Pa'anga 'oku hu mai ki Tonga ni.

Kole keu hufanga 'i he fakatapu, kae 'ataa ke 'oatu e fanongonongo 'a e Pangike Pule Fakafonua 'a Tonga ke fakamanatu atu ki he kakai 'o e fonua 'a e ngaahi tu'utu'uni fekau'aki mo hono fe'ave'aki 'o e pa'anga mei Tonga ni ki muli.

1. Tu'utu'uni fakalao

Kataki ka mou fakatokanga'i ange 'oku 'i he Pangike Pule Fakafonua 'a Tonga 'a e mafai ki hono fakangofua 'o e 'ave 'o ha pa'anga (cash), mei Tonga ni ki muli, 'a ia 'oku lahi hake hono mahu'inga 'i he T\$10,000 pe ko ha pa'anga 'o ha fonua pe ngaahi fonua kehe 'i hano fakataha'i 'o laka hake hono mahu'inga 'i he pa'anga 'e T\$10,000, 'o fakatatau ki he Ngaahi Tu'utu'uni ki he Pule'i 'o e Fetongi Pa'anga Muli (Fakangatangata hono 'Ave ha Pa'anga) 2009.

'Oku toe tu'utu'uni foki 'e he kupu 19 'o e Lao ki hono fe'ave'aki fakapulipuli 'o e pa'anga kakaa mo e pa'anga hia matea kuo pau ke fakaha (declare) 'e ha taha 'oku hu mai pe 'oku mavahe atu mei Tonga ni mo ha pa'anga fe'unga hono mahu'inga mo e T\$10,000 pe lahi ange, pea ke ne fakahaa eni ki ha 'ofisa ma'u mafai 'i he foomu kuo tu'utu'uni'i 'e he Lao. Ko e 'ofisa ma'u mafai ko eni ko ha 'ofisa polisi pe ko ha 'ofisa mei he Potungaue Kasitomu.

Fakatatau ki he Lao ki hono fe'ave'aki fakapulipuli 'o e pa'anga kakaa mo e pa'anga hia matea, 'oku 'uhinga 'a e pa'anga (cash) ki he:

- (a) pa'anga maka mo e pa'anga pepa 'o e fonua ni pe 'o ha fonua muli 'a ia kuo vahe'i ko ha pa'anga fakalao pea 'oku ngaue'aki angamaheni ia pea kuo tali ko ha me'angaue fakafetongi 'i he fonua 'oku ne foaki;
- (b) ngaahi me'angaue fakapa'anga 'e ala fakafetongi'aki ha pa'anga ('o hange ko e ngaahi sieke, ngaahi sieke folau, ngaahi 'ota pa'anga, ngaahi tohi 'e ala totongi 'aki ha me'a 'i ha tu'unga 'a ia ko e totonu ki ai 'oku foaki ia 'i he taimi 'oku 'ave ai ki ha taha);
- (c) siueli, ngaahi metali mahu'inga mo e ngaahi maka koloa mahu'inga, pe ngaahi mata'itofe; pe
- (d) 'i he'ene hoko, ko e pa'anga 'oku kau ai 'a e pa'anga 'i hono tu'unga faka-'elekitulonika

2. 'Ave / Hu atu e pa'anga 'e he kakai fakafo'ituitui pe ko e ngaahi kautaha

Ko kinautolu kotoa pe óku nau fiemaú ke nau toótoó pe fakafolau atu haánau pa'anga mei Tonga ni ki muli kuo pau ke nau fakahu mai 'enau tohi kole ngofua ki he Pangike Pule 'i ha 'aho 'e 3 kimu'a 'a e 'aho 'oku 'amanaki ke mavahe atu ai e pa'anga mei Tonga ni. Ko e kole ngofua kotoa pe, kuopau ke fakahu mai 'i ha tohi 'o fakaha ai 'a e ngaahi pa'anga (currencies) mo hono ngaahi mahu'inga 'a ia 'oku fiema'u ke hu atu ki tu'apule'anga, 'uhinga pe taumu'a óku áve ai e pa'anga, fakaikiiki 'o e tokotaha pe ko e kautaha 'oku ne 'ave 'a e pa'anga pea mo e founa 'e fai 'aki hono hu atu 'o e pa'anga. Ki he ngaahi 'ave pa'anga fakafo'ituitui kuo pau ke fakahu fakataha mai 'a e tohi kole ngofua mo e paaspooti á e tokotaha folau, visa ngofua ke folau, mo éne tikite folau, pea 'o kapau ko ha 'ave pa'anga 'a ha kautaha pea 'oku fiema'u leva ke fakahu mai e polokalama folau (itinerary) 'a ia 'oku 'amanaki ke 'ave atu ai 'a e pa'anga ki muli. 'Oku toe fiemaú foki mo ha tohi fakamo'oni 'o e feitu'u pe founa ne ma'u mai ai e pa'anga 'oku teu ke hu atu ki muli (source of fund) pea mo ha toe ngaahi tohi fakamatala kehe pe 'e fiema'u 'e he Pangike Pule.

Ko e tokotaha folau kotoa pe mei Tonga ni 'oku nau fakatau ha pa'anga muli mei he ngaahi pangike pe ngaahi kautaha kuo fakamafai'i pe ma'u laiseni ki he fakafetongi pa'anga muli, 'oku fiemaú ke nau vakai ki he ngaahi tu'utu'uni fekau'aki mo e ngaahi pepa fakamatala falala'anga 'oku fiema'u ke fakaha kimu'a pea toki fakahoko 'a e fakafetongi pa'anga muli ko eni.

'Oku ha atu eni 'i he Tohi tu'utu'uni ki he totongi pa'anga ki muli 'a e Pangike Pule, 'a ia 'e ma'u atu 'i he peesi 'initaneti 'a e Pangike Pule (www.reservebank.to) pea mo e 'ofisi pe 'o e Pangike Pule.

'I he hili hono tali lelei 'o e kole ngofua ki hono hu atu 'o e pa'anga ki muli, 'e 'oatu leva 'e he Pangike Pule 'a e tohi fakangofua 'o e 'ave pa'anga ki he Potungaue 'o e Tukuha mo e Tute pea ko e tatau 'o e tohi 'e 'oatu ia ki he tokotaha kole ngofua ke ne fakahaa ki he kau 'ofisa ma'u mafai 'i he mala'e vakapuna pe uafu 'oku fakafolau mei ai e pa'anga (border).

Ko kinautolu kotoa pe 'oku nau 'ave pe hu atu ha pa'anga fe'unga mo e T\$10,000 pe lahi ange, kuo pau ke nau fakahaa'i (declare) eni 'i he kaati folau atu (departure card) 'i he mala'e pe uafu 'oku fakafolau mei ai e pa'anga (border). Hili pe 'a hono fakahaa'i 'o e 'ave pa'anga, kuo pau leva ke fakafonu 'e he tokotaha 'oku ne hu atu e pa'anga 'a e foomu fekau'aki mo e 'ave pa'anga fakavaha'apule'anga (Border Currency Report form) 'a ia 'e tufaki atu ia 'e he 'Ofisa Kasitomu 'i he mala'e pe uafu 'oku fakafolau mei ai e pa'anga (border).

3. Pa'anga hu mai ki Tonga ni 'e he kakai fakafo'ifo'ituitui

Ko kinautolu kotoa pe e kau folau mai ki Tonga ni pea 'oku nau to'oto'o mai ha pa'anga fe'unga mo e T\$10,000 pe lahi ange, kuo pau ke nau fakahaa'i (declare) eni 'i he kaati tu'uta (arrival card). Hili pe 'a e fakahaa ko eni, kuo pau leva ke fakafonu 'e he tokotaha 'oku ne hu mai e pa'anga 'a e foomu fekau'aki mo e 'ave pa'anga fakavaha'apule'anga (Border Currency Report form) 'a ia 'e tufaki atu ia 'e he 'Ofisa Kasitomu 'i he mala'e pe uafu 'oku fakafolau mai ai e pa'anga (border).

4. Ngaahi tautea

Ko hono maumau'i 'a e Ngaahi Tu'utu'uni ki he Pule'i 'o e Fetongi Pa'anga Muli (Fakangatangata hono 'Ave ha Pa'anga) 2009 fekau'aki mo hono hu atu 'o e pa'anga ko e hia ia 'o fakatatau ki he tu'utu'uni 5(5) 'o e Ngaahi Tu'utu'uni ki he Pule'i 'o e Fetongi Pa'anga Muli (Fakangatangata hono 'Ave ha Pa'anga) 2009 pea 'e ala tautea ia 'o ka halaia, 'o tanaki atu ki hono to'o 'o e pa'anga mei he tokotaha fai hia, ki he mo'ua pa'anga 'o 'ikai lahi hake 'i he \$100,000 pe ngaue popula 'i ha taimi 'o 'ikai laka hake 'i he ta'u 'e 3 kapau ko ha taha pea kapau ko ha kautaha, ko e mo'ua pa'anga 'o 'ikai lahi hake 'i he \$200,000.

Ko e hia foki mo hono ta'e fakahaa (declare) 'a e pa'anga fe'unga mo e T\$10,000 pe lahi ange 'o fakatatau ki he kupu 19 'o e Lao ki hono fe'ave'aki fakapulipuli 'o e pa'anga kakaa mo e pa'anga hia matea, pea 'e ala tautea ia 'oka halaia ki he mo'ua pa'anga 'o 'ikai lahi hake 'i he pa'anga 'e T\$50,000.

'Oku 'i ai 'a e totonu 'a e kau 'ofisa kuo 'osi fakamafai'i ('Ofisa Kasitomu pe Polisi) 'i he mala'e pe uafu 'oku hu atu pe hu mai ai e pa'anga (border), ke nau fakahoko ha faka'eke'eke mo e kumi (search) pea pehe ki hono puke (seize) 'o ha pa'anga 'o kapau 'oku 'i ai ha makatu'unga lelei ngalingali 'oku fakataumu'a ke ngaue'aki ta'efakalao 'a e pa'anga ko eni, pea 'e malava pe ke to'o pe fa'ao (forfeiture) 'a e pa'anga ko eni 'i ha tu'utu'uni 'a e Fakamaau'anga Lahi 'o kapau 'e fiemalie 'a e Fakamaau'anga Lahi ko e pa'anga 'oku fakataumu'a ke ngaue'aki ta'e fakalao. 'Oku kau ki he ngaahi faka'eke'eke 'a hono fakapapau'i 'o e ma'u'anga pa'anga pea mo e taumu'a ke ngaue'aki ki ai 'a e pa'anga. 'Oku 'i ai pe foki mo e totonu 'a e tokotaha folau ke kole ke fakafokiange ha pa'anga kuo to'o pe fa'ao.

'Oku fakatokanga atu heni ki he kakai 'o e fonua ke mou fakatokanga'i ange 'a e ngaahi fiema'u kotoa pe 'i 'olunga ke 'oua 'e ia'i ha 'uhinga ke toloi pe 'ikai ke hoko e ngaahi fokotu'utu'u ke fai ha folau pe ko hono hu atu 'o e pa'anga, pea pehe foki ki he ngaahi tautea ki hono maumau'i 'o e ngaahi tu'utu'uni fakalao 'oku ha atu 'i 'olunga.

Ki ha ngaahi fakamatala fakaikiiki kataki 'o fakafetu'utaki ki he:

Va'a Pule'i Fetongi Pa'anga Muli mo e Ma'u Mafai Lipooti Pa'anga
Pangike Pule Fakafonua 'o Tonga
Telefoni: (676) 24 057
Fax (676) 24201
Email : nrbt@reservebank.to